

Vinko Vošicki, početkom drugog desetljeća 20. stoljeća

U SPOMEN KOPRIVNIČKOM TISKARU VINKU VOŠICKOM (1885.-1957.)

O 115. OBLJETNICI ROĐENJA

1.

Vikove zavjese ni administrativne granice nisu mogle spriječiti veze slavenskih naroda u prošlosti. Dunav, Drava i Sava bili su najstarije ceste čijim su se dolinama pružali putovi kojima su išli trgovci, svećenici, ratnici i širitelji kulture od juga na sjever, ali i od sjevera na jug.

Koprivnica, koja se je nalazila na takvom putu, bila je od starine i obrambeno i kulturno središte, iako prvu tiskaru nalazimo tek 1885. kada je grafički majstor Tito Kostinčer (1856.-1930.) osnovao svoju tiskaru da bi se 1897. pojavila i konkurentna tiskara Milana Neugebauera, a od 1900. do 1902. i treća tiskara Ivana Kuzminca. Kuzminčeva tiskara bila je kratkog vijeka, Kostinčevu kupuje pravaš Viktor Senjan, domaći sin, a Neugebauerovu vješti grafički i snalažljivi knjižarski stručnjak, češki doseljenik Vinko Vošicki čije je ime zlatnim slovima zabilježeno, ne samo u povijesti koprivničkog, već i hrvatskog tiskarstva. Pišući knjigu "Česi u Hrvatskoj", Josef Matušek je među češkim tiskarima na prvo mjesto stavio Vinka Vošickog u Koprivnici, ali se nije njime pobliže bavio.¹ Svakako je vrijeme da se ponovno podsjetimo rada Vinka Vošickog jer je u međuratnom razdoblju Vošicki bio jedan od najpoznatijih privatnih tiskara u sjevernoj Hrvatskoj, koji se uzdizao i održao radom i solidnošću, poštenjem i znanjem, poštujući uvijek i kod drugih tu osobinu.

2.

Vinko Vošicki rođen je 24. veljače 1885. u Ledeču na Sazavi koja pripada porječju Vtave. U Češkoj je izučio knjižarstvo u obližnjem Kolinu i, stekavši punoljetnost, došao je u dobi od 24 godine s Jaroslavom Merhautom u Koprivnicu. Ovaj je ovdje otvorio malu knjižaru i papirnicu, spoznavši vrijednost i potrebe ovog prostora koje je od prolaska željezničke pruge 1870. pokazivalo nagli procvat i postalo jedno od najperspektivnijih područja sjeverne Hrvatske. Vošicki jedno vrijeme radi kod njega.

U vrijeme bana dr. Nikole Tomašića, Vošicki 1. veljače 1911. preuzima tiskaru u puno vlasništvo, zadržavši kao voditelja tiskare Orlovića te odmah tiska modni list "**Zora**" koji je uređivala pjesnikinja i supruga književnika i pravaša Kumičića, Marija Kumičić.

Zapise o tiskari Vošicki u tom prvom vremenu ostavio nam je dugogodišnji koprivnički tiskar Valko Loborec koji se 1911. zaposlio u tiskari kao naučnik. On piše da je Vošicki tiskao samo na malom stroju "tiglu" (amerikanki), ali poslije godinu dana već je nabavio i brzotisni stroj (šnel presu) što mu je omogućilo preuzimanje i većih poslova koje je mogao obaviti brzo i kvalitetno. Loborec piše da je Vošicki uvijek govorio da tiskarstvo nije zanat već umjetnost pa da se u jutro nije pozdravljalo s "dobro jutro", već njemački "Got di kristi Kunst" (Bog uskrisi umjetnost, iskrivljena verzija). Loborec piše da se radilo od 6 do 12 sati i od 14 do 18 sati jer je Vošicki već 1912. usvojio zahtjev od 1870. sindikalno organiziranih tipografa, kao najstarije i najjače sindikalne organizacije u Hrvatskoj, za osamostalnim radnim vremenom.² Tiskarstvo je bila elitna struka, a grafički i tiskarski radnici uvijek su bili bliži eliti u nekom gradu nego radnicima.

U 1912. Vošicki tiska nekoliko brojeva lista **Koprivnički Glasnik** čiji je urednik bio dr. Miroslav Šubert, poznat po koalicijskoj opredijeljenosti. Zbog antipravaške orijentacije Vošicki je i tada i kasnije imao dosta problema.

Vošicki je tiskao i koprivnički list za pouku, gospodarstvo, društveni i javni život **Napred** od br. 12-57 1914. godine kojemu je urednik Valko Igrić. To su treće lokalne koprivničke novine, ali prve koje su imale izvjesno socijal-demokratsko opredjeljenje. Vošicki je najvjerojatnije tijekom učenja tiskarskog obrta, u svojoj domovini prihvatio socijaldemokraciju kao svoju vjeru te se nikad nije razdvajao od radnika s kojima je zajedno radio od jutra do mraka i tek onda ako je njemu išlo loše, to su osjetili i radnici. Oni su to cijenili i kod Vošickog nikada nije bilo štrajka, iako su uvjeti rada u hladnim i nezdravim prostorijama bili izvanredno teški.

Drugo značajno izdanje koje Vošicki objavljuje je **Ilustrovani list** koji izlazi u Zagrebu u uredništvu Dragutina Baloga 1914.-1918., odnosno uredništvu Milana Divljaka 1919. i 1920. te se dalje tiska kao **Zagrebački ilustrovani list**, ali i tada uglavnom kod Vošickog u Koprivnici. Časopis se odlikovao mnoštvom vrlo kvalitetnih slika i crteža do kojih je Vošicki dolazio tko zna na koji način, a do smrti 1920. tu svoje vrlo moderne karikature objavljuje i Tomislav Kolombar, sin koprivničkog fotografa čiji je brat poginuo u demonstracijama 6. prosinca 1918. na Markovom trgu u Zagrebu.³

Izvanredno kvalitetan, ali i marljiv i susretljiv prema kupcima, Vošicki je kao čovjek širokih vidika naišao na dobar prijem u koprivničkoj polugradanskoj ali i poluseljačkoj sredini. Za vrijeme Prvog svjetskog rata Vošicki je bio u vojsci, a tiskaru je tada održavao u najnužnijem pogonu Valko Loborec. Po povratku iz rata, gdje je proveo pune četiri godine, Vošickijeve veze s redakcijama u Zagrebu su prekinute pa je trebalo tražiti nove izvore i nove komitente jer su se izmijenili nosioci vlasti, a staro Austro - Ugarsko carstvo unutar kojega su bile i Češka i Hrvatska prestrukturirano je u nekoliko država s različitim sustavom vladavine.

U novim političkim uvjetima i Vinko Vošicki se je morao prilagoditi novoj jugoslavenskoj državi, a kao Čeh, dakle sugrađanin Tomaša Garagnina Masaryka, koji je Srbima dosta pomogao u veleizdajničkom procesu i optužbi uglednog bečkog profesora Friedjunga, dodijelivši im ulogu voditelja Južnih Slavena, ne nailazi zapreke u svom radu. Međutim, sa zatvaranjem granice prema Češkoj, izuzetno teškim prilikama koje su nastale povlačenjem Mađara iz Hrvatske, Vošicki je u vremenu inflatornih kretanja zapeo u velike materijalne teškoće. Nema nikakve financijske podrške od strane vlasti, a pati i od nedostatka kredita od strane privatnih banaka jer, ne raspolaže potrebnim garancijama u nekretninama. Međutim, to je vrijeme vrlo intenzivnog stranačkog života u jugoslavenskoj državi, a prve godine su i godine velikog broja pokušaja mnogih ljudi da se uzdignu na području kojim se bave. Budući da nije bilo ni televizije, ni radija, tisak je bio jedino sredstvo reklame i često važna karika u lancu uspjeha.

Odmah po povratku iz vojske Vošicki tiska list **Podravac** koji je uređivao profesor Luka Golub na republikanskoj osnovi. Tiska i koprivnički list **Demokrat** koji je glasilo Mjesne organizacije Saveza hrvatskih obrtnika za pouku, obrt i gospodarstvo te javni život. Urednik Demokrata bio je poslovođa Hrvatske obrtničke zadruge u Koprivnici Mihovil Tomac i list izlazi 1919. i 1920., pretvorivši se kasnije u **Podravski glasnik** kojemu je na papiru bio odgovorni urednik krojački obrtnik i nekoć funkcionar Južnoslavenskog radničkog društva u Grazu Krunoslav Šavor, ali su stvarni urednici bili profesor Mate Sudeta, Branko Toplak, Rudolf Defranco, Rudolf Žličar i Vladimir Blašković. Ovaj list koji je izlazio do početka 1923., bio je također glasilo Saveza hrvatskih obrtnika. Zahvaljujući ovom tisku koprivnički obrtnici bili su izvanredno obaviješteni o strukovnim problemima, premda su, dakako, političke rubrike bile, znatno oskudnije. Vošicki kasnije tiska i tjednik **Koprivničke novine**, koje uređuje Dušan Ožegović sve do veljače 1928., ali kod Vošickog su novine tiskane samo u početku kada još nisu imale izraženo jugoslavensko obilježje.

Značajnog je sadržaja list **Vinogradar i voćar** koji također tiska Vošicki u Koprivnici 1919., a koji uređuje požeški vinogradarski stručnjak Stjepan Koydl koji je u Zlatnu dolinu došao 1908. Kada je listu promijenjeno ime u **Jugoslavenski vinogradar i voćar**, nije se više tiskao u Koprivnici, već u Zagrebu.

Tiskarstvo napreduje pa je i Vošicki opremio svoju tiskaru novim strojevima, nabavivši i jedan stroj za strojno slaganje slova i sloga što mu je ubrzalo tiskanje te je ručno morao slagati samo naslove. Tiskaru je smjestio u plesnoj dvorani u Toplakovoj kući glavnom koprivničkom trgu. Uz tiskaru otvara i knjigovežnicu, a knjižara i papirnica bile su dobro opskrbljene te se tako kod Vošickog snabdijevala cijela Podravina jer se tu moglo dobiti sve što je ondašnje tiskarstvo pružalo. Na zidnim panoima, a i u dobro opremljenim izlozima, bila su izložena

nova izdanja. Od 1922. Vošicki tiska kalendare svih vrsta i oblika i namjene pa tiska čak i dugovječnu i danas zanimljivu "*Egipatsku sanjaricu*" i priručnik o dobrom ponašanju "*Bon Ton*" te niz raznovrsnih izdanja i po opremi i po sadržajnoj vrijednosti. Radi pojeftinjenja troškova, često isti tekst uvezuje u kalendarima različite namjene, a neki se nazivaju *Veliki obiteljski*, *Veliki šareni svjetski*, *Veliki narodni*, *Mali šareni svjetski*, dakle, kalendari i kalendarići prilagođeni, svačijem džepu i ukusu. Vošicki zapravo tiska sve što treba građanima i stanovništvu. Tiska brojne izvještaje, pravilnike društava, obrasce o poslovanju, spomenice, čestitave, oglase za dosta brojne zabave i sl. Građanski život Koprivnice zrcalio se u Vošickijevim izdanjima. Broj naslova koje je izdao, kao i broj obrazaca i tiskanica te memorandumu, fenomenalan je. Zahvaljujući Vošickom mnogi privrednici imali su na svojim dopisima glave (memorandume) koje su izradili Vošickijevi suradnici (uglavnom *Stjepan Kukec*) ili sam Vošicki, a koji i danas mogu poslužiti kao zorni prikaz jednog prošlog vremena i nastojanja ljudi da stvari budu ne samo praktične, već i lijepe.

5. travnja 1924. Vinko Vošicki je slavio imendan i radnici su mu izradili povelju na kojoj su se potpisali svi zaposleni. Tehnički upravitelj bio je Ivan Rast, slagari su bili Đuro Loborec i Vilim Kundmann, korektor *Stjepan Kukec*, knjigovođa *Josip Gehm*, pomoćno osoblje sastojalo se uglavnom od ženske radne snage, a s naučnicima *Viktorom pl. Senjanom*, *Đurom Okonom* i *Zvonkom Benotićem* te knjižarskim osobljem *Olgom Lončarić*, *Danicom Jambreušić*, *Slavicom Čoklicom* i *Šteficom Flies*, imao je sveukupno 24 zaposlenih što je u ono vrijeme bio takav broj da s više radne snage nisu radile ni mnoge tvornice. Imao je čak i trgovinu muzikalija pa su se u njegovoj koprivničkoj tiskari mogle nabaviti note poznatih šlagera kao i narodnih pjesama za tamburice.⁴ U tom vremenu Vošicki ima i radionicu kuverata na kojima radi isključivo ženska radna snaga.

3.

Vošicki je, sudeći po svemu, bio republikanac i socijalist. To se odrazilo na više načina. On je bio jedini tiskar u Hrvatskoj koji se usudio tiskati *Krležinu Književnu republiku* i *Cesarčevu "Carevu kraljevinu"*, a to pokazuje da baš i nije bio pristaša Monarhije, premda je prihvaćao sve poslove koji su mu mogli donijeti zaradu jer zbog velikog broja zaposlene radne snage koju je trebalo platiti i nije često mogao birati što će tiskati i s kim će surađivati.

I dok nitko nije htio tiskati djela *Miroslava Krleže* i *Augusta Cesarca*, Vošicki tiska i *Krležin časopis Plamen* i novi *Krležin časopis Književnu republiku* (1923. i 1925.) koji je, kako se čini, na njegovu inicijativu i pokrenut.⁵ Tiska i *Krležine "Novele"* (*Smrt Florijana Kranjčeca*, *Hodorlahomer veliki*, *Veliki meštar sviju hulja*, *Mlada misa Alojza Tičeka*) 1923. i dramu "*Vučjak*" 1924. te "*Pjesme*" 1926. i *Cesarčevu "Carevu kraljevinu"* i "*Zlatnog mladića*". Bio je to vrlo veliki rizik jer su se jugoslavenske vlasti okomile na komuniste i internacionaliste s istom silinom s kojom i na nacionaliste. A *Krleža* je u to vrijeme već bio poznat kao lijevi pisac, registriran u policiji kao "opasni komunistički vođa."

O načinu na koji je Vošicki korespondirao s *Krležom* ostavio nam je najbolje zapise *Ivan Očak* u radu "*Pisma Miroslava Krleže u Koprivnicu*."⁶ Iz te korespondencije se vidi da je *Krleža* bio nezadovoljan što Vošicki ne može na vrijeme otisnuti njegove narudžbe, iako istovremeno izdaje *Begovićevu "Svjetsku biblioteku"*, od koje je objavljeno čak 66 knjiga. *Krleža* je razočaran i što mu Vošicki ne može izdati sabrana djela kako je jednom prilikom obećao.

No i Vošicki se žali na teško stanje, naročito s pretplatnicima koji "niju su toliko krivi" za ovo stanje, već gospodarska kriza, a i stoga što je "krug čitaoca preuzak". Vošicki predlaže da se format *Književne republike* poveća, a "jedinствeni smjer" da se mijenja kako bi bio svima prihvaljiv te da je voljan u tom slučaju članke posebno honorirati jer u protivnom predviđa da će se list ugasi što bi bila velika šteta s obzirom na kvalitetu časopisa.⁷ Čini se da *Krleža* nije prihvatio prijedlog i sugestiju Vošickog i *Književna republika* tiska se 1927. godine u knjižari *Hoffman* u Zagrebu, a ne više u Koprivnici. Međutim da je *Krleža* bio svjestan koliko mu je uslugu učinio Vošicki tiskajući njegová izdanja 1923.-1926. godine, pokazuje to da mu je polovicom 1927. poslao ovelu svotu kada je čuo da je Vošicki nakon operacije zapao u bijedu.

Veze Vošickog s *Augustom Cesarcem* također su historiografski obrađene. *Cesarec* je imao u Koprivnici brata *Rudolfa* koji je radio kao profesor matematike na koprivničkoj gimnaziji od 1920. do 1928. Za razliku od *Krležine* korespondencije s Vošickim, *Cesarčeva* i Vošickijeva korespondencija je također poslovna, ali mnogo

intimnija. Cesarec 25. listopada 1924. moli Vošickog da što prije odštampa roman "*Carevu kraljevinu*" te piše: "Dvoje je meni pre svega važno, da roman što pre uđe u štampu i da dobijem što pre te nesrećne pare. Celo leto ja sam radio samo na tom romanu u uverenju da ću time sebi namaknuti sredstva za daljnji život i rad, a sad sedim u hladnoj sobi, borim se s uličnim blatom, bez ikakvih sredstava za nabavu onih glupih najelemenarnijih stvari potrebnih čoveku jer je čovek i jer je na vratima zima. Ja razumem vaše poteškoće, no sve je možda u tome čije su veće, i zato Vas molim da mi ne zamerite, ako Vas tim pismom podsetim na sebe."⁸ Sedam dana poslije Cesarec je već dobio novac. Međutim, izlazak knjige se ipak otegnuo i Cesarec 27. veljače 1925. ponovno urgira izlazak knjige. Cesarec je u ožujku 1925. bio i urednik Književne republike u vremenu kada je Krleža oputovao u Rusiju. U dopisu od 16. ožujka 1925. Cesarec obavještava Krležu da je "Českoslovenko-jihoslovenska liga" iz Praga (Mikulandska ul. br. 7) zamolila da joj se pošalju neki raniji brojevi Književne republike.⁹ No knjiga još uvijek nije izašla, a Cesarec nema sredstava za život pa i njegovi odnosi s Vošickim postaju sve zategnutiji. I konačno, u svibnju 1925. Vošicki, započinje tiskati "*Carevu kraljevinu*", a Cesarec traži radi manje pogrešaka da se vrše tri korekture pa je tiskanje bilo dovršeno tek u listopadu 1925., ali honorar još uvijek nije bio isplaćen jer je u međuvremenu došlo do krize kredita, novac je naglo postao skup i nestajalo ga je na tržištu i Vošicki je zapao u novčanu krizu.¹⁰ Svakako je zanimljivo da je Cesarec u lipnju 1926. naredio da dva primjerka romana "*Careva kraljevina*" Vošicki pošalje u Češku radi prijevoda. (Prijevod je izgleda načinila Božena Dietetova, ali nije nikada otisnut, a danas je taj prijevod izgubljen¹¹).

Iako je tiskanje "*Careve kraljevine*" bilo tako mukotrpno za obje strane, ipak se August Cesarec i za tiskanje knjige "*Zlatni mladić i njegove žrtve. Roman o svijetu na stramputici*" obraća Vošickom, te je sklopljen ugovor na 10. 000 dinara koju svotu ima izdavač isplatiti autoru u pet obroka.¹² Vošicki je objavio i ovaj roman kao 66-ti svezak *Svjetske biblioteke*, iako je i tu bilo velikih problema jer je Vošicki ostao bez gotovog novca pa je Cesarcu dao, umjesto isplate u novcu, svoje mjenice, a ovaj ih nije, uspio unovčiti niti kod jedne zagrebačke banke. Toliko je bilo povjerenje privatnog bankarstva u tiskare i knjižare! Honorar nije bio isplaćen ni do 15. lipnja 1928., kada se Vošicki ispričava Cesarcu što mu ne može isplatiti honorar te piše: "Žao mi je, da nisam bio u stanju poslati Vama ostatak Vašeg honorara, poslovi jesu nikakvi, moram čekati, dok mi stigne koji veći račun i to će biti početkom drugog tjedna za stalno. (...) Kod nas je nastala za nakladnika i književnika užasna nepogoda."¹³ Vošicki nije uspio rasprodati Cesarčevog "*Zlatnog mladića*" ni do svibnja 1940. pa 28. svibnja 1940. piše Cesarcu: "Od Vaše sam knjige jako malo prodao i sada nju nuđam Hrvatskoj nakladi na kupnju, jer oni prije će imati priliku knjigu oglašivati i uz svoje edicije rasprodati. Kod mene je zaboravljena, jer ne izdajem ništa što ide u širiji svijet. Sada tek nekako dovršavam stare svoje patnje i muke i sređivam svoje financijalne okolnosti. Previše sam izgubio novaca među mušterijama i poduzeo sam stvari, na kojima sam mnogo izgubio. Nadam se da ćemo naskoro početi novi život. Kako Vi i kao g. Krleža? Jeli se mene kao svog prvog nakladnika sjetite?"¹⁴

Vošicki je bio vrlo sustavan i vodio je evidenciju o pretplatnicima *Književne republike* i odatle možemo vidjeti domet tog časopisa. Pretplatnika je bilo i u Americi, Australiji i Africi. Dva su pretplatnika živjela u Aleksandriji, jedan u Suezu. Časopis je primao i Ivan Meštrović, ali i grof Miroslav Kulmer, književnik Milan Marjanović i drugi.¹⁵ Preko Vošickog su se vršile i isplate honorara i list slao pretplatnicima pa je sve to silno opterećivalo Vošickog koji nije imao dovoljno novaca, a ni dovoljno zaposlenih da bude ažuran kao veće izdavačko poduzeće. Krleža stalno požuruje, opominje, prigovara, šalje stotine i stotine novih adresa za slanje časopisa, zasipa Vošickog poslovima. 23. listopada 1923. piše "Pazite na pogreške, jer u listu ih ima od kojih se koža ježi čoveku na glavi", što dakako i nije bilo čudno jer je Vošicki bio u Hrvatskoj tek petnaestak godina, a zna se kako je hrvatski jezik za stranca kompliciran.¹⁶

Svoje slavensko opredjeljenje do sredine dvadesetih godina Vošicki iskazuje time što vrlo rado tiska prijevode iz ruskog. Vladimir Babić prevodi "*Uspomene*" Mihaila Petroviča Arcybaševa 1919. i "*Smrt Ivana Landea*" istog pisca 1922. Mijat Pribanić prevodi dva sveska "*Ruskih priča*" Aleksandra Nikolaeviča Afanasjeva koje Vošicki objavljuje 1924.

Kako bi došao do sredstava, Vošicki je počeo 1922. objavljivati **djela Karla Maya** te je tu, zasigurno, kao individualni izdavač postigao svjetski rekord jer je do 1946. objavio 16 naslova s oko 20. 000 stranica. Djela Karla Maya su bila debeli svesci, a poneki naslov imao je i po tri sveska (**Old Surehand, Winnetou, U balkanskim gudurama, Kroz zemlju Šćipetara, Inkina oporuka, Putopisni romani, Satan i Iskariot, Žut, Blago u srebrnom jezeru, Kralj petroleja itd.**) Razlozi zašto je Vošicki toliko volio Karla Maya vjerojatno su isti radi kojih je Zagorka tiskala Gričku vješticu. Pustolovni romani u teškom međuratnom vremenu krize rado su se čitali, a bili su jeftini i svakom pristupačni. S druge strane, oni su nukali radnike i seljake da čitaju, da ne zaborave ono što su naučili u osnovnoj školi, a ponekog su potaknuli i da krene u svijet u potrazi za boljim životom.

Kako bi ova jeftina izdanja mogao prodati, Vošicki ih je često štampao u sveščićima koji su stajali dinar ili dva. Tako je tiskao i nekoliko drugih izdanja. Dječje priče i bajke "**Tako vam je bilo nekoć**" (59 svezaka u dva izdanja, a neki svesci su tiskani i tri puta) su prijevodi njemačkog izdanja pod naslovom "So war es Einmal", ali likovni prilozi su obično nešto drugačiji i mislim da je to zasuga **Stjepana Kukeca** te bi i ove slike trebalo istražiti.

U to vrijeme tiska i "**Pustolovine Kurta Gavrana**" (20 svezaka), razbudujući maštu omladine. Istog je karaktera i serija "**Put Petra Juranića oko svijeta**" u 21 svezak. Iz ovih se izdanja moglo dosta naučiti o zemljopisu svijeta. Ti su svesci danas rijetko očuvani i predstavljaju pravi raritet.

To je najintenzivnije razdoblje Vošickijevog rada, a u okviru "**Svjetske biblioteke**" tiska i djela *Tolstoja, Goethea, Sienkiewicza, Zolu, Hugoa, Maupassanta, Schopenhauera, Barresa, Scotta, Wildea, Schnitzlera, Arcybaševa, Jiraseka*, a zahvaljujući preuzimanju uredništva "Svjetske biblioteke" od književnika i dramaturga Milana Begovića 1923., ova serija živi dosta dugo i u njoj je izašlo čak 66 knjiga.¹⁷

Poslije hlađenja odnosa s Krležom, oko 1927. godine Vošicki se veže uz objavljivanje djela koja su bila na udaru cenzure zbog svojih nacionalističkih obilježja. Od 30. srpnja do 26. studenog 1927. tiska list **Hrvatska Podravina** koji uređuje prof. Bogdan Babić da bi još u tijeku izlaženje tog lista, tj. 1. listopada 1927. započeo objavljivati tjednik **Hrvatsko kolo** kao list koji je zastupao ideju nove Radićevsko - Pribičevićeve seljačko-demokratske koalicije pa su mu urednici bili Mate Sudeta, Vladimir Malančec, Pavao Jakupić i dr. Veljko Ilić. To je svakako i razlog radi čega Dušan Ožegović prestaje kod Vošickog tiskati *Koprivničke novine*, ali tiska se *Koprivnički Hrvat* sve do 1933. godine. Kako bi pokrio troškove ovih izdanja, Vošicki tiska tjednik za javni život, pouku i zabavu **Domaće ognjište** pod uredništvom svog prijatelja i vještog ilustratora **Stjepana Kukeca** te objavljivanje 30 brojeva ovog zahtjevnog časopisa, od kojega je prvi broj izašao 20. studenog 1926., a zadnji 23. srpnja 1927., apsorbira dosta njegove snage, umijeća i vremena.

Vošicki se je poput drugih tiskara služio trikom da objavljuje najekskluzivnije članke drugih novina, pozivajući se da su već objavljeni u tisku. Pretisci nisu bili pod tako oštrom cenzurom kao ono što je nakon donošenja Zakona o štampi 1925. tiskano prvi put jer su zapljene čitave naklade mogle upropastiti svakog tiskara.

Koristeći se ovom spoznajom, započinje Vošicki izdavati "**Političku knjižnicu**" u kojoj je objavio dvije knjige: 1. **S. B. "Hrvatstvo starih Dubrovčana i bosansko hercegovačkih muslimana"**, Koprivnica 1927. kao pretisak iz *Obzora*. Autor je žestok u kritici velikosrpsva te zamjera što se u knjizi Jeremije Živanovića "Primeri nove književnosti" (Beograd 1923.) prešućuje K. Š. Đalski, Janko Jurković, Đuro Arnold, Grga Martić, Mihovil Pavlinović i drugi poznati hrvatski književnici, a spominju mnogo značajniji srpski pisci.

U drugoj knjizi istog autora **S. B. "Kratki pregled hrvatskog idealizma i velikosrpske ideje od Vuka Karadžića do naših dana"**, koja je izašla iste godine i opet kao pretisak iz zagrebačkog *Obzora*, izvršen je jedan od prvih pokušaja analize hrvatskog idealizma i velikosrpske ideje u Podravini.

Iza inicijala S. B. krije se gospodarski stručnjak **Stjepan Banović**, Dalmatinac iz Zaostroga u Dalmaciji koji je zbog hrvatstva bio premješten u Drnje koje je tada bilo "Bogu iza leđa" i koji je 1927. kod Vošickog objavio i vrlo zanimljivu knjigu "**Učitelj u gospodarstvu, kućanstvu i zdravstvu**" gdje na jasan i razumljiv način daje domaćinima i domaćicama vrlo korisne upute za rad u gospodarstvu. On u predgovoru navodi stručnu literaturu kojom se koristio (Turk-Koroskeny, Fran Kuralt, Trstenjak, Ivan Jagić), a citira i Nikolū Tommasea, talijanskog književnika dalmatinskog roda: "*Puk nam je otac, a zemlja majka naša*", potvrđujući da, ma koliko Tommaseo bio za višu talijansku kulturu, da je uvijek i u njemu njegova domovina ipak bila ona koja ga je odvrćala od političkog racionalizma, vraćajući ga iskonskim narodnim korijenima.

Dakako da nakon atentata u Narodnoj skupštini u lipnju 1928. Vošicki prestaje s nastavkom "*Političke knjižnice*" jer vlasti su tijekom revizije obrtnih radnji uvijek imale mogućnosti da mu obustave posao kao strancu. Da je u nemilosti, vidi se i po tome što tiskanje obrazaca za grad i pozivnica uglavnom preuzimaju druge tiskare.

6.

Odobiranje pogrešne strane ostavlja ga bez podrške od strane vlasti u vrijeme šestosiječanjske diktature i V. Vošicki mora mijenjati knjižaru u centru grada za knjižaru u Varaždinskoj 15 gdje je postojao mali lokal na uličnoj strani, a u pozadini, u prostoru bivšeg kina "Jadran", mogli su se smjestiti teški tiskarski strojevi. Knjižaru pokušava još jedno vrijeme zadržati na glavnom trgu na uglu između Svilarke ulice i Jelačićevog trga, ali zbog stanarine preseljava i nju pred Drugi svjetski rat u Varaždinsku 15, objašnjavajući da mu je tako zgodnije. Stanujući i radeći na istom mjestu, Vošicki se kreće danomice između tiskare i knjižare te tiska razne obrasce za poduzeća, oglase i sve što je trebalo, a istovremeno i sam dvori mušterije, uvijek susretljiv i sklon pomoći. Jedno vrijeme drži i posudbenu knjižnicu.

Međutim, u konkurenciji s mladim domaćim ljudima od kojih jedan simpatizira s komunistima (Valko Loborec), a drugi (Viktor Senjan) s pravašima, Vošicki kao stranac pomalo gubi poslove i mušterije. Iako je uspješno preživio veliku svjetsku krizu, vrijeme velikog tiskara Vošickog prošlo je. Pri tome mu dosta smeta što se kompromitirao s jednom obiteljskom aferom pa su se određeni slojevi građana od njega okrenuli.

Dolazila sam u Vošickijevu knjižaru kao dijete uoči Drugog svjetskog rata. Iako sam bila malena, Vošicki me je uvijek lijepo primio, dozvolio mi pristup do polica gdje su ležali brojni svesci njegovih i tuđih izdanja pa me savjetovao što je primjereno mojem uzrastu, ali se nije protivio i ako sam odabrala neki naslov koji me privukao vizualnom opremom ili naslovom kao naprimjer "*Zlatni mladić*", premda knjiga doista nije bila još za mene. Vošicki u tom vremenu više nije imao u knjižari stalnog pomoćnika, a kontrolirao je i rad tiskare pa se u knjižari čula potmula buka teških strojeva koji su radili preko dana, a on je bio u sivom odijelu ili plavkastoj prljavoj kuti, uvijek pomalo užurban, dežmekast, istrošen. Knjižara je zapravo bila skladište knjiga, iako su se u njoj mogle kupiti i olovke i bilježnice za školu, a i po koja razglednica. Tisuće i tisuće svezaka prekrivalo je police, a u prostoriji se osjećao poseban miris papira rađenog od krpa koji sam kasnije susrela na radu u arhivima, ali i prašina koju očito nitko nije brisao. Nisam si onda postavljala, ali si danas postavljam, pitanje zašto je Vošicki više pažnje posvećivao tiskanju, a manje prodaji svojih knjiga. Vjerojatno mu je bilo laganije tiskati nego nuditi knjige kupcima koji su govorili kajkavski jer Vošicki nije bio trgovac već tiskar, zaljubljen u svoj posao. Nikada mi nije pokušao nametnuti neku knjigu samo radi prodaje, iako su mu knjige brzo propadale i nisu ni prije prodaje izgledale nove, već su imale sva obilježja antikvarnih knjiga kao i sam Vošicki. Budući da je masa izdanja izlazila u svescima, često su serije bile pomiješane i teško je bilo probrati čitavu seriju. No, Vinko Vošicki je imao strpljenja i nikada ni jednog kupca nije izbacio nakon završetka radnog vremena, koje je bilo gotovo neograničeno, pa je upravo onda kada su utihnuli strojevi u tiskari, došao u knjižaru gdje mu je kraj prozora stajao pisali stol i tu je sređivao račune i pokušavao naći izlaz za svoje i preživljavanje svojih radnika.

7.

Ratni period. Kada su partizani prvi put ušli u Koprivnicu 7. studenog 1943., Vinko Vošicki je tiskao sve proglase, plakate i brošure za novu vlast jer su ostale dvije tiskare bile razmontirane i otpremljene na Papuk, zajedno s dvadeset vagona papira koji je zatečen na željezničkoj stanici.

Vinko Vošicki tiska u Koprivnici sve što je partizanima bilo potrebno i nikada ne zaboravlja staviti svoju oznaku: **Proglas ZAVNOH-a** u 15. 000 primjeraka, **Radio vjesnike** od 13., 17, 25. XI, 26. XI. 1943. u 8. 000 primjeraka, "**Saopćenje o oslobođenju Koprivnice**" u 10. 000 primjeraka, oglas "**Narodu bjelovarskog okruga**" u 10. 000 primjeraka, br. 26 lista **Naprijed**, br. 3 **Srpske riječi**, **Proglase Komande ratnog područja** i dr.¹⁸ Ispunjavajući ove narudžbe, Vinko Vošicki je ulagao svoje znanje i svoj rad u ovaj posao. Budući da se nije povukao s partizanima na oslobođeni teritorij Papuka, bio je opet izložen progonima s druge strane, te je nastojao od 1943. do 1945. biti što manje vidljiv, neprimjetan.

U novoj socijalističkoj Jugoslaviji Vinko Vošicki je tretiran kao mali tiskar čija tiskara treba što prije postati narodno dobro. Uzalud poklanja 1946. u dva navrata Muzeju grada Koprivnice po 1000 dinara, što je bila ogromna svota, kao i svoja izdanja koja je posjedovao u duplikatu.¹⁹ Ipak, Vošicki se uspjeva održati kao privatnik do 1948. kada su sve koprivničke tiskare počele djelovati kao jedna tiskara i knjigovežnica "Mihovil Pavlek Miškina". Zbog iskustva, Vošicki je još jedno vrijeme zaposlen u tiskari da bi onda zbog starosti, a i bolesti, bio maknut iz tiskarskog procesa te je morao preseliti u vinograd jer mu je oduzet i stan u kući gdje je bila tiskara. Zadnji put sam ga vidjela kada ga je treća supruga, izbjeglica iz Bosne i slagačica u tiskari, vozila u ambulantu, jer zbog natečenih nogu nije mogao hodati. Nije imao nikog da se za njega pobrine kako valja. Stariji sin iz prvog braka, već je odavno otišao u Švicarsku, a mlađi je, iz trećeg braka, još bio dijete. Pomoć od 20.000 dinara koju mu je poslao Miroslav Krleža iz Zagreba, čuvši da je bio na operaciji, nije bila nikako adekvatna usluzi koju je Vošicki učinio Krleži i komunistima, a i socijalnoj literaturi u teškom vremenu progona komunista i Obznane. Vošicki je umro 23. listopada 1957. godine, a pokopan je na koprivničkom groblju u aleji koja vodi iza grobne crkve te je sin iz Švicarske dao novac da mu se podigne pristojni nadgrobni spomenik i kraj groba drvena klupa. Sjedila sam na toj klupi i razmišljala o mukotrpnom životu ambicioznog Čeha koji je s obala daleke Vltave došao na obale mutne Drave da tu potraži bolji život i sreću. Da li ju je našao? Bio je sam i radi toga slab. I iako je radio dan i noć dok su mu to dopuštale sile, kada je onemoćao, društvo ga je odbacilo ne odavši mu poštovanje koje je zaslužio jer promijenili su se građani Koprivnice, došle su nove brige za vlastitu egzistenciju i ljudi novih shvaćanja.

Što je sve objavio Vinko Vošicki? Vrlo mnogo. U "*Bibliografii Caproncensis*" Leandera Brozovića navedena su gotovo sva Vošickijeva izdanja abecednim redom.²⁰ Radi dobivanja potpune bibliografije kronološkim redom, mislim da bi trebalo ovaj posao načiniti iznova pa onda i nadopuniti.

Mislim da je Vladimir Blašković najbolje ocijenio djelovanje Vinka Vošickog. "*Tiskara V. Vošickog umnožila je iz svojih grafičkih strojeva dala u svijet milijune svezaka najraznovrsnijeg štiva: od popularnih kalendara i sujev-jernih "Egipatskih sanjarica" preko dječjih priča, sladunjave zbirke "Tako vam je bilo nekoć", izmišljenih senza-cionalističkih putopisa Karla Maya i sentimentalnih pisanja za razočarane usidjelice do ozbiljnih i vrijednih književnih pokušaja, ostvarenja i ambicioznih nastojanja autora priznatih i nepriznatih. Tu se u neobičnom sple-tu nalazi i zavrzlamski isprepliću stotine djela svih mogućih književnih vrsta, pravaca i kalibara, od zaista bezvri-jednog i najčistijeg šunda do vrlo dobrih i najodličnijih ostvarenja.*"²¹

Mislim da tekst možemo završiti citirajući pok. profesora Vladimira Blaškovića iz 1946. godine: "Samo jedan je Vinko Vošicki, knjižar, tiskar i nakladnik iz Koprivnice koji je u dane "obznane" otvorio svoju tiskaru Miroslavu Krleži i Augustu Cesarcu. Vošicki je prvi tiskar Krležine "Književne republike", u njegovoj tiskari slaže se i u nje-govoj nakladi izlaze i Krležin "Vučjak" i "Novele" i Cesarčeva "Careva kraljevina" i "Zlatni mladić", i sve to u dane neprijatnog tlaka političkog barometra tamo otprije dvadeset i više godina. Unatoč nedostataka provincijske tiskare i tehnički slabe opreme ta činjenica upravo strši uvis iznad zamagljenih horizonta opće naše uske malo-građanstvine i to je ono, što iznad tih zamućenih panonskih maglušina sjaji i ljeska se u odrazu crvene svjetlosti vedrije budućnosti. Prkoseći bezbrojnim nepravilnostima i vješto preskačući raznorazne zapreke Vinko Vošicki odlučno je prestupio stješnjeni krug svoje okoline, možda se nesvjesno narugao solipsističkim meditacijama u mekanom fotelju bidermajerskog preživalaštva i svome je novome zavičajnom gradiću pribavio tu čast, da su na njegovome tlu najveći suvremeni hrvatski književnici mogli štampati svoja djela u vrijeme i dane, kad su se zagre-bački nakladnici kao po komandi od njih okretali."²²

Bilješke:

1. Josef Matušek, *Česi u Hrvatskoj*, str. 134, Daruvar, 1996.
2. Valko Loborec, *Moja sjećanja*, Rukopis u Muzeju grada Koprivnice.
3. Koprivničke novine, 1, 18. X. 1925.

4. Dragutin Feletar, *Iz povijesti koprivničkog tiskarstva*, Koprivnica 1978., 15. i d. U ovom radu dosta koristim ovaj rad.
5. Isti, 17.
6. Ivan Očak, *Pisma Miroslava Krleže u Koprivnicu*, Podravski zbornik, str. 57-78., Koprivnica, 1984.
7. Isto, 59.
8. Mira Kolar-Dimitrijević, *Cesarčevi susreti s Koprivnicom*, Podravski zbornik, str. 12., Koprivnica, 1982. Često sam kao dijete zalazila 1941., 1942. i 1943. u njegovu knjižaru u današnjoj Starčevićевой ulici (prije Varaždinska 15). Na strani prema ulici nalazila se samo jedna prostorija puna polica i prašnjavih - uglavnom slabo uvezanih - knjiga od poda do stropa, naslaganih samo Vošickom poznatim redom. Bilo je tu njegovih Kalendara, Sanjarica, nepotpunih izdanja "Tako Vam je bilo nekoč", Petra Juranića i dr. Moglo se tu naći i nešto tekica, olovaka, gumica i šiljila, te tinte, a sve je to imalo neki poseban miris koji je mene oduševljavao. U toj kaotičnoj masi nalazila su se djela ruskih pisaca Arcibaševa, Merežkovskog i drugih. Iza ove prostorije nalazila se druga u kojoj je bio još veći darmar. Tu su ležali stogovi papira za tiskanje. A iza toga je bila velika hala nekadašnje kinodvorane u kojoj su se nalazili veliki crni, nauljeni strojevi koji su proizvodili silnu buku i oko kojih se uvijek motalo nekoliko radnika i radnica. I tu je vladao neopisiv nered, a vidjelo se da se nastojalo proizvesti što jeftinije pa se štedjelo i na čistoći i na komforu. Bio je ogroman kontrast između ove hale u kojoj sam često tražila vlasnika knjižare Vinka Vošickog, kojemu je prodaja knjiga ratnih godina slabo išla pa se orijentirao na tiskanje tiskanica i lijepo uređene fotografske radnje Tkalca smještene u staklenom paviljonu u dvorištu kina sa zastorima gdje su posjetioci bili česti jer je trebalo imati kvalitetne slike na legitimacijama ili se pak trebalo slikati za uspomenu.
9. Isto, 14.
10. Isto, 17.
11. Isto, 18.
12. Isto, 19.
13. Isto, 20.
14. Isto, 20.
15. Sva ova korespondencija nalazi se u Muzeju grada Koprivnice u ostavštini Vinka Vošickog.
16. Očak, n.dj., 65.
17. Vladimir Blašković, *Marginalije o koprivničkoj izdavačkoj djelatnosti*, Podravski zbornik, str. 110., Koprivnica, 1975.
18. Božena Loborec, *Koprivnički grafičari i tiskara Papuk*. Podravski zbornik, Koprivnica 1979., D. Feletar, n. dj., 31.
19. Tako je Muzeju grada Koprivnice poklonio 1946. u dva navrata po 1000 dinara što je bila velika svota kada se uzme da je 1946. tisuću kuna zamijenjeno sa 7 dinara. Pored toga, dao je muzeju i sva svoja izdanja koja je posjedovao. (vidi Zbornik Muzeja grada Koprivnice, sv. 2, listopad 1946., str. 18; sv. 3, prosinac 1946., str. 34. i sv. 4. travanj 1947., str. 64.)
20. Leander Brozović, *Grada za povijest Koprivnice*, str. 188-220, Koprivnica, 1978.
21. V. Blašković, n. dj., 107.
22. V. Blašković, *Vinko Vošicki*, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, sv. 2. listopad 1946., 22-23. Svakako je zanimljivo da ovaj tekst sadrži mnogi više oduševljenja nego tekst objavljen u Podravskom zborniku 1979. Izgleda da je i Blaškovića vrijeme mijenjalo, oduzimajući mu oduševljenje mladosti.

SUMMARY

Mira Kolar Dimitrijević, PhD.

IN REMEMBRANCE OF THE KOPRIVNICA PRINTER - VINKO VOŠICKI

Vinko Vošici was born on 24th February, 1885 in Ledeče on Sazava in Bohemia. He studied librarianship in Kolin and at the age of 24 he arrives in Koprivnica with Jaroslav Merhaut. As soon as 1911, Vošicki became the owner of a printing-house. He participated in World War I. Between the two wars there were almost no weekly newspapers in Koprivnica that were not printed by Vinko Vošicki. So he printed Koprivnički glasnik in 1912, Napred in 1914, and since 1918 he printed newspapers such as Podravac, Demokrat, Koprivničke novine, as well as Hrvatska Podravina, Hrvatsko kolo, Koprivnički Hrvat and Domaće ognjište since 1925. This activity was of great importance for civil development. In the mid '20ties, he printed left oriented magazines such as Plamen and Književna republika, edited by Miroslav Krleža. Furthermore, he also printed novels by Russian writers like Mihail Petrovič Arcybašev and Aleksandr Nikolaevič Afansjev, to mention a few, together with numerous novels by Karl May. Apart from the printing-house, he also owned a well-equipped book-shop. As a private entrepreneur he managed to operate until 1948, when communist authorities nationalized the printing-house. He died on 23rd October, 1957, and is buried on the Koprivnica graveyard, next to the Holy Ghost Chapel.